

ماده ۱) آزاد راه به راهی اطلاق می شود که حداقل دارای دو خط اتومبیل رو و یک شاخه حداقل به عرض ۳ متر برای هر طرف رفت و برگشت بوده و دو طرف آن به نحوی محصور و در تمام طول آزاد راه از هم کاملاً مجزا باشد و ارتباط آنها با هم فقط به وسیله راههای فرعی که از زیر یا بالای آزاد راه عبور کند تامین شود و هیچ راه دیگری آن را قطع نکند .

ماده ۲) هر آزاد راه که با خصوصیات فوق ساخته شده یا بشود از تاریخی که وزارت راه و ترابری اعلام کند مشمول مقررات این قانون می باشد .

ماده ۳) وزارت راه و ترابری مکلف است در هر آزاد راه حداقل و حداکثر سرعت همچنین انواع وسائط نقلیه ای که عبور آنها مجاز نیست با نصب علائم مشخص کند و نیز کلیه علائم مربوط به مقررات رانندگی و محل های توقف مجاز و سایر علائم لازم را که برای پیشگیری از خطرات احتمالی تصادف لازم است در طول راه برای اطلاع رانندگان نصب کند .

ماده ۴) ورود و عبور عابرین پیاده و انواع وسائط نقلیه غیر مجاز و عبور دادن دام در آزاد راه ها و همچنین توقف وسائط نقلیه در خطوط عبور ممنوع است .

هر گاه به جهات مذکور حادثه ای واقع شود که منجر به ضرب یا جرح یا قتل یا خسارت مالی شود راننده مجاز که وسیله نقلیه او مجاز به حرکت در آزاد راه باشد ، نسبت به موارد فوق مسئولیتی نخواهد داشت . ولی در هر حال مکلف است در صورت بروز حادثه وسیله نقلیه را در شانه سمت راست متوقف نموده و

مصدوم را با وسیله نقلیه خود یا وسیله نقلیه دیگر بلافاصله به اولین درمانگاه یا بیمارستان برساند و مراتب را به مامورین اطلاع دهد . عدم مسئولیت راننده مذکور مانع استفاده شخص ثالث از مقررات بیمه نخواهد بود .

تبصره : وزارت راه و ترابری مکلف است محل های توقف ضروری مجاز وسیله نقلیه در طول آزاد راه ها را ایجاد کند .

تبصره ۲ - وسائط نقلیه غیر مجازی که به طور موقت و به سبب ضرورت و مأموریت های ضروری می بایست در بزرگراه تردد نمایند، فقط با اجازه وزیر راه و ترابری و یا معاونین راهداری و حمل و نقل وی و یا بالاترین مقام اجرایی ادارات کل راه و ترابری استانها در حوزه استحفاظی خود و با نصب تابلو "عبور آزاد از بزرگراه" در پشت وسیله نقلیه که به وسیله پلیس راه به راننده تحویل و اخذ خواهد شد، می توانند وارد بزرگراه شوند. تابلو فوق الذکر به تعداد لازم توسط وزارت راه و ترابری تهیه و تحویل پلیس راه می گردد.

تعیین حداقل و حداکثر سرعت آن گونه وسائط طبق آیین نامه ای خواهد بود که به تصویب وزارت راه و ترابری می رسد.

تبصره ۳ - مأمورین سازمان‌های دولتی و انتظامی و یا افرادی که به سبب ضرورت جهت انجام مأموریت و ارائه خدمات در سطح یا حاشیه بزرگراهها به صورت پیاده تردد یا توقف می‌نمایند با رعایت ضوابط ایمنی در صورت بروز حادثه از شمول حکم ماده ۴ مستثنی می‌باشند و مسئولیت راننده مقصروسیله نقلیه مجاز که منجر به تصادف شده است، به قوت خود باقی است.

تبصره ۴ - وسایل نقلیه غیر مجاز به عبور از آزادراه‌ها که طبق این ماده واحده مجوز عبور می‌گیرند، موظف هستند از خطوط مجاز در آزادراه‌ها عبور و مرور نمایند. [1]

ماده ۵) دولت می‌تواند با تصویب کمیسیون مسکن و شهرسازی راه و ترابری و کمیسیون امور اقتصادی و دارایی و تعاون مجلس شورای اسلامی برای آزاد راه‌ها عوارض مناسبی تعیین و وصول کند .

ماده ۶) اقدام به هر گونه عملیاتی که موجب خرابی جاده گردد همچنین ایجاد هر گونه مستحذات یا درختکاری یا زراعت اقدام به حفاری در حریم قانونی آزاد راه‌ها و راه‌های اصلی و فرعی و راه آهن که میزان هر یک به طریق و وسایل متناسب مشخص و از طرف وزارت راه و ترابری آگهی می‌شود بدون اجازه وزارت راه و ترابری ممنوع است .

تبصره ۱ : وزارت راه و ترابری مکلف است با حضور نماینده دادسرا و در نقاطی که دادسرا نباشد با حضور نماینده دادگاه بخش این قبیل مستحذات یا درختکاری و یا زراعت و حفاریات را ضمن تنظیم صورت‌مجلس راساً قلع و آثار تجاوز را محو کند . [2]

تبصره ۲ : اشخاص ذینفع می‌توانند به مراجع دادگستری مراجعه کنند دادگاه خارج از نوبت به اینگونه پرونده‌ها رسیدگی نموده و حکم لازم را صادر میکند .

تبصره ۳ : دادگاه با درخواست وزارت راه و ترابری در خصوص میزان خسارت و هزینه‌ها ، خارج از نوبت به موضوع رسیدگی و رای مقتضی صادر خواهند نمود .

تبصره ۴ : ماموران مربوط در وزارت راه و ترابری و راه آهن و ماموران نیروی انتظامی موظفند ضمن مراقبت به محض مشاهده وقوع تجاوز به راهها و راه آهن و حریم آنها مراتب را به مراجع صالح جهت اقدام لازم اطلاع دهند . مامور یا مسئول یاد شده در صورت تسامح به مجازات محکوم خواهد شد .

تبصره ۵ : برداشت شن و ماسه از بستر رودخانه حداقل تا شعاع پانصد متر (۵۰۰متر) از بالادست و یک کیلومتر از پائین دست پل‌ها ممنوع است و متخلفان به مجازات مربوط محکوم خواهند شد .

[3]

ماده ۷) ریختن زباله ، نخاله ، مصالح ساختمانی ، روغن موتور و نظایر آن و یا نصب و استقرار تابلو و یا هر شیئی دیگر در راهها و راه آهن و حریم قانونی آنها در داخل یا خارج از محدوده قانونی شهرها و همچنین هر گونه عملیات که موجب اختلال در امر تردد و وسائل نقلیه می شود و نیز ایجاد راه دسترسی ممنوع است .

تبصره ۱ : مرتکبان جرایم بالا علاوه بر جبران خسارت وارده به حبس از سه ماه تا دو سال محکوم و چنانچه تخریبی صورت نگرفته باشد مرتکب یا مرتکبین حسب مورد ضمن رفع موانع و رفع تجاوز و جبران خسارت وارده به یک ماه تا شش ماه حبس و یا پرداخت جزای نقدی از پانصد هزار (۵۰۰.۰۰۰) تا پنج میلیون ریال (۵.۰۰۰.۰۰۰) محکوم خواهند شد . در مورد اخیر با جبران خسارت تعقیب موقوف خواهد شد .

تبصره ۲ : ایجاد راه دسترسی به حریم و گذرگاه مناسب ، درختکاری و عبور دادن تاسیسات از عرض راه و راه آهن و نصب تابلو در حریم آنها با اجازه وزارت راه و ترابری مجاز است . در موارد اضطراری به منظور ترمیم تاسیسات عمومی که از عرض راه عبور نموده است دستگاه مربوط با کسب موافقت وزارت راه و ترابری و ضمن رعایت کلیه نکات ایمنی اقدام خواهد نمود .

تبصره ۳ : وزارت راه و ترابری مکلف است نسبت به برآورد هزینه و خسارت وارده به راهها و حریم آنها و ابنیه فنی و علائم و تاسیسات و تجهیزات ایمنی که در اثر برخورد وسائط نقلیه و یا عبور بارهای ترافیکی و لوله های آب ، گاز ، فاضلاب و کابل برق و مخابرات و غیره و هرگونه عملیاتی که منجر به بروز هزینه و خسارت گردد ، اقدام و مبالغ دریافتی را به حساب خزانه واریز و صد در صد (۱۰۰٪) آن را به منظور ایمن سازی راهها به مصرف برساند . [4]

ماده ۸) هر گاه در طول خطوط راه آهن از طرف رانندگان و وسائل نقلیه راه آهن بر اثر رانندگی و وسائل مزبور قتل یا جرح یا ضرب واقع شود باید وسیله نقلیه متوقف گردد و ضمن مبادرت به کمک های نخستین در مورد مجروحین و مصدومین صورتمجلس در محل حادثه به وسیله مامورین انتظامی راه آهن و مامورین مربوط راه آهن تنظیم و پس از تحقیقات اولیه از راننده و مطلعین در صورتی که به سبب حادثه جسد و یا اجسام دیگری روی خطوط راه آهن قرار گرفته و مانع عبور قطار و وسائط نقلیه راه آهن باشد مامورین پلیس انتظامی راه آهن آن را به موازات محل به خارج خط در نقطه مناسبی انتقال داده و بلافاصله قطار و وسیله نقلیه را حرکت دهند .

مامورین پلیس انتظامی راه آهن موظفند آثار و علائم موجود را در محل حادثه حفظ کرده و مراتب را در صورت وقوع قتل فوراً به مقامات قضائی برای حضور و انجام تشریفات قانونی گزارش دهند .

ماده ۹) راه آهن دولتی ایران مکلف است در طول راه آهن معابر و گذرگاههای مجاز برای افراد و وسایل نقلیه را با نصب علامات مشخص کند .

ماده ۱۰) عبور از روی خطوط راه آهن و ورود در محوطه ایستگاهها و کارخانه ها و تاسیسات فنی راه آهن به استثنای سکویهای مسافری و امکنة و گذرگاهها و معابر مجاز واقع در ایستگاهها و در طول خطوط ممنوع است جز برای آن عده از مامورین راه آهنی که بر حسب وظیفه مجاز به ورود و عبور می باشند و در صورت تخلف و بروز حادثه راه آهن دولتی ایران مسئول نخواهد بود .

ماده ۱۱) عبور هر گونه وسیله نقلیه اعم از موتوری و غیر موتوری از یک طرف خط آهن به طرف دیگر در غیر محل های مجاز ممنوع است و متخلف از این امر مسئول هر گونه پیشامد و خسارت وارده می باشد .

تبصره ۱ : تخلف از مقررات این ماده مستوجب پانصد ریال جزای نقدی است . ترتیب رسیدگی به تخلف مزبور به نحوی است که در قانون نحوه رسیدگی به تخلفات و اخذ جرائم رانندگی مصوب سال ۱۳۵۰ مقرر گردیده و تا تشکیل گارد ترابری موضوع ماده (۱۶) قانون تغییر نام وزارت راه و ترابری افسران یا درجه داران دیپلمه پلیس انتظامی راه آهن و در نقاطی که پلیس انتظامی راه آهن و در نقاطی که پلیس انتظامی راه آهن نباشد افسران یا درجه داران دیپلمه پلیس راه ژاندارمری کشور و وظایف مذکور در آن قانون را انجام خواهند داد و پس از تشکیل گارد ترابری حق رسیدگی به تخلفات و اخذ جرائم با افرا دیپلمه گارد مذکور خواهد بود .

تبصره ۲ : هر گاه عبور وسائط نقلیه موجب خرابی یا انحراف قسمتی از ریل و همچنین خاکریز و سایر تاسیسات مربوط به راه آهن گردد راننده وسیله نقلیه به پرداخت جزای نقدی از ۱۰۰۰ ریال تا ۵۰۰۰ ریال و جبران خسارت وارده محکوم می شود .

تبصره ۳ : وجوه حاصل از اجرای تبصره یک به حساب خزانه دارای کل منظور خواهد گردید . [5] ماده ۱۲) از تاریخ تصویب این قانون غرامت موضوع ماده (۱۳) قانون کیفر بزه های راه آهن مصوب فروردین ماه ۱۳۲۰ از پانصد ریال تا پنج هزار ریال خواهد بود و تجاوز به محدوده ایستگاه در حکم تجاوز به حریم خط آهن می باشد .

تبصره ۱ : حدود ایستگاه راه آهن عبارتست از محوطه ای که مورد نیاز راه آهن بوده و بر اساس نقشه های مصوب راه آهن قانوناً به تصرف و تملک راه آهن در آمده باشد و به وسیله علائم مخصوص از طرف راه آهن مشخص می شود .

تبصره ۲ : حسب درخواست شرکت راه آهن جمهوری اسلامی ایران ، مرجع قضائی صالح دستور لازم را مبنی بر همکاری و نظارت ماموران نیروی انتظامی با آن شرکت جهت ایجاد نظم و به منظور انسداد محل های تردد غیر مجاز صادر می کند .

ماده ۱۳) تبصره ذیل به ماده ۲۱ قانون بزه های راه آهن اضافه می شود :

تبصره : تعقیب متهم در دادگستری موکول به شکایت راه آهن خواهد بود .

ماده ۱۴) هر گاه بر اثر عبور انسان یا دام یا وسیله نقلیه ای که حرکت آن بستگی به راه آهن ندارد و برخورد آن با وسائل نقلیه مجاز راه آهن در روی خط آهن حادثه ای منجر به قتل یا جرح یا ضرب یا خسارت مالی شود راننده مجاز که بر حسب وظیفه رانندگی وسائل نقلیه راه آهن را روی خط آهن به عهده دارد در صورتی که نظامات و مقررات مربوط را رعایت نموده باشد مسئولیتی نخواهد داشت. عدم مسئولیت راننده مذکور مانع استفاده شخص ثالث از مقررات بیمه نخواهد بود.

ماده ۱۵) وزارت راه و ترابری مکلف است هنگام ایجاد راههای جدید و راه آهن، گذرگاههای ضروری و مجاری لازم را در نظر گرفته و موجب ارتباط دو طرف حادثه را به نحو مقتضی فراهم کند. وزارت پست و تلگراف و تلفن در مورد فراهم نمودن امکانات ارتباطی و وزارت نیرو در مورد تامین روشنایی راهها مکلفند حسب اعلام وزارت راه و ترابری و در چارچوب مقررات موجود اقدام کنند.

ماده ۱۶) خارج از محدوده شهرها در مناطقی که هیات وزیران تصویب و وزارت راه و ترابری اعلام می نماید احداث دیوار به ارتفاع بیش از یک متر در اراضی و مستحدثاتی که تا فاصله هفتاد متر از انتهای حریم راه آهن و آزاد راه ها و راههای اصلی واقع شده ممنوع است مگر برای اراضی واقع در مسیر طوفان شن که به منظور جلوگیری از ورود توده های شنی مالکین حسب مورد با اخذ پروانه از ادارات راه یا راه آهن می توانند به احداث آن اقدام نمایند.

با متخلفین حسب مقررات تبصره های یک و دو ماده ۶ این قانون رفتار خواهد شد.

تبصره: نرده کشی و سیم کشی به هر ارتفاع و احداث هر نوع ساختمان و ترمیم دیواره های موجود در اراضی و مستحدثات فوق الذکر بلامانع است.

ماده ۱۷) ایجاد هر گونه ساختمان و دیوارکشی و تاسیسات به شعاع صد (۱۰۰) متر از انتهای حریم راهها و حریم راه آهن های کشور و در طول کنار گذرهایی که وزارت راه و ترابری احداث نموده یا می نماید و یا مسئولیت نگهداری آنها به عهده دارد بدون کسب مجوز از وزارت مذکور ممنوع می باشد.

وزارت راه و ترابری موظف است در مورد متخلفین برابر تبصره (۱) ماده (۶) اقدام کند. با تصویب این ماده تبصره ذیل ماده (۱۵) لغو می گردد.

تبصره ۱: وزارت راه و ترابری مکلف است نوع کاربری زمین های اطراف راهها و راه آهن های کشور به عمق صد (۱۰۰) متر را بعد از حریم قانونی آنها تهیه و به تصویب هیات وزیران برساند و از متقاضیانی که بر حسب ضرورت وفق ماده (۱۵) همین قانون نیاز به احداث مستحدثاتی در حد فاصل فوق را داشته باشند وجوهی را بر اساس آئین نامه ای که به تائید هیات وزیران می رسد اخذ و به حساب خزانه واریز و صد در صد (۱۰۰٪) آن را به منظور ایمن سازی راهها به مصرف برساند.

تبصره ۲: نظارت بر امر ساخت و ساز در حاشیه راهها و راه آهن تا شعاع صد (۱۰۰) متر از منتهی الیه حریم قانونی آنها توسط وزارت مذکور اعمال می شود. به وزارت یادشده اجازه داده می شود به منظور ایجاد هماهنگی بر اساس موارد موضوع تبصره (۱) همین قانون نسبت به صدور مجوز ایجاد مستحقات به متقاضیان اقدام نماید. بدیهی است متقاضیان باید سایر مجوزهای لازم را از مراجع مربوط اخذ نمایند.

تبصره ۳: ایجاد تاسیسات عمومی نظیر خطوط آب، برق، فاضلاب، نفت، گاز، مخابرات و نظایر آنها با رعایت مسائل فنی و ایمنی مربوط به هر یک تابع آئین نامه ای است که ظرف سه ماه از تصویب این قانون به پیشنهاد وزیر راه و ترابری به تصویب هیات وزیران خواهد رسید. [6]۶

ماده (۱۸) وزارت جهاد سازندگی همچنان عهده دار وظایف مربوط به برنامه ریزی، احداث، نگهداری و مرمت راههای روستایی بوده و با متجاوزین به حریم راههای روستایی برابر ماده (۶) همین قانون و تبصره های ذیل آن اقدام خواهد نمود. [7]۷

ماده (۱۹) وزارتخانه های راه و ترابری و جهاد سازندگی مکلفند علائم افقی و عمودی و تجهیزات ایمنی لازم را در طول هر یک از راههای مربوط مشخص و در محل های مورد نیاز نصب و اجراء نمایند.

تبصره: وزارتخانه های مذکور مکلفند برای انجام عملیات احداث و مرمت و با نگهداری راههای مربوط علائم ایمنی لازم را نصب نمایند چنانچه بر اثر کوتاهی در بکار بردن علائم یاد شده خسارتی به اشخاص (حقیقی یا حقوقی) وارد شود هر یک از وزارتخانه های یاد شده حسب مورد موظف است از مطالبات پیمانکار یا اعتبارات جاری و عمرانی وزارتخانه، خسارت وارده را پرداخت نماید و چنانچه ماموران دولت یا پیمانکاران مرتکب تقصیر شده باشند، دولت خسارت پرداخت شده را از آنها استیفاء خواهد نمود. [8]۸

10[2] - در این خصوص و در تایید این موضوع که رفع تجاوز از حریم راه آهن نیاز به رسیدگی ماهوی ندارد، بخشنامه ای به شماره ۱/۸۳/۷۹۲۶ و به تاریخ ۱۳۸۳/۵/۲۰ از طرف ریاست قوه قضائیه صادر گردیده که به شرح ذیل می باشد:

به روسای حوزه های قضائی و دادستانهای عمومی و انقلاب

به موجب تبصره ۱ ماده ۶ قانون ایمنی راهها و راه آهن مصوب ۴۹/۴/۷ با اصلاحات بعدی وزارت راه و ترابری مکلف است با حضور نماینده دادسرا و در نقاطی که دادسرا نباشد نماینده دادگاه عمومی بخش، مستحذات، درختکاری، زراعت و حفاریات را ضمن تنظیم صورتمجلس رسماً قلع و آثار تجاوز را محو نماید.

گزارش سازمان بازرسی حاکی است که روسای برخی دادگستری ها، بدون توجه به فوریت امر و عدم قابلیت طرح در محاکم و بعضی از شعب دادگاهها نیز بدون مذاقه در عدم ماهیت قضائی موضوع، وزارت مذکور را ملزم به ارائه دادخواست و دعوت به رسیدگی قضائی کرده اند.

با عنایت به اینکه معرفی نماینده در این موارد از وظایف اداری دادستانها بوده و نیازی به طرح دعوی و رسیدگی قضائی ندارد، دادستانها و در جاهائی که هنوز دادسرا ایجاد نگردیده است رئیس حوزه قضائی، در صورت درخواست وزارت مزبور، نسبت به معرفی نماینده، اقدام کنند تا وزارت راه و ترابری به تکلیف قانونی خود، عمل نماید.

سید محمود هاشمی شاهرودی - رئیس قوه قضائیه

11[3] - اصلاحی به تاریخ ۱۳۷۹/۲/۲۱

12[4] - اصلاحی به تاریخ ۱۳۷۹/۲/۲۱

13[5] - اصلاحی به تاریخ ۱۳۵۴/۳/۵

14[6] - اصلاحی به تاریخ ۱۳۷۹/۲/۲۱

15[7] - اصلاحی به تاریخ ۱۳۷۹/۲/۲۱

16[8] - اصلاحی به تاریخ ۱۳۷۹/۲/۲۱
